

УДК 159.92

Станіслав Олександрович ЛАРІОНОВ,

*начальник кафедри психології та педагогіки гуманітарного факультету
Національної академії Національної гвардії України (м. Харків),
кандидат психологічних наук, доцент;*

 <https://orcid.org/0000-0002-3027-8535>;

Яніна Володимирівна МАЦЕГОРА,

*провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
морально-психологічного супроводження
службово-бойової діяльності Національної гвардії України
науково-дослідного центру Національної академії
Національної гвардії України (м. Харків),
кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник*

ПЕРСПЕКТИВИ СЕРТИФІКАЦІЇ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

*Акцентована необхідність подальшої спеціалізація психолога з
обов'язковою практикою в обраній галузі спеціалізації. Зазначені положення
для обговорення щодо впровадження системи сертифікації психологів сектору
безпеки і оборони. Визначені основні очікувані результати сертифікації
практичних психологів сектору безпеки і оборони.*

Вирішення питання про стандартизацію підготовки психологів у "силових структурах" можливе тільки після введення в дію державного стандарту вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія» (на бакалаврському і магістерському рівнях), на якому будуть базуватись професійні стандарти освіти відомчих психологів.

Можливими і перспективними є заходи післявузівської освіти психологів. Професійна діяльність психологів в Україні не ліцензується та не регламентується законодавчо, тому немає гарантій щодо кваліфікації спеціалістів, обсягів і адекватності надання ними психологічної допомоги та інших заходів психологічного впливу.

Специфічність психологічної освіти полягає в її поділі на академічну та практичну складові. Перша набувається у закладі вищої освіти, одержана кваліфікація, професійні та академічні права відображені у дипломі про вищу освіту. Для роботи на певних посадах психолога цього достатньо, як правило тих, що пов'язані з проведенням наукових досліджень, психологічної діагностики, професійної орієнтації тощо.

Для здійснення психологічної допомоги (Directservices) необхідна подальша спеціалізація психолога з обов'язковою практикою в обраній галузі спеціалізації, зазвичай з супервізією. Тому кожен наступний за вузівським етап навчання психолога-практика завершується присвоєнням певної кваліфікації (ступеня) і підтверджується дипломом,

сертифікатом або іншим документом. Для набуття кваліфікації психотерапевта необхідно, крім того, проходження особистої психотерапії.

Мета сертифікації – підтвердити кваліфікацію психолога, гарантувати суспільству відповідність його професіоналізму певним стандартам, легітимізувати професійну діяльність у певному напрямку або у певних межах.

Зміст сертифікації полягає у проведенні формалізованої оцінки професійної компетентності психолога на різних рівнях, де кожен наступний надає більшого професійного статусу і можливостей (наприклад, консультувати, проводити супервізію, навчати). Проводиться, як правило, у формі експертного оцінювання та тестування, результат якого ухвалюється комісією.

У нашій країні існує практика сертифікації психологів у галузі психологічної допомоги (консультування та психотерапія), яка здійснюється громадськими організаціями психологів (професійними асоціаціями, спілками). Психологічні асоціації сприяють обміну досвідом між колегами, розробляють нормативні документи, захищають інтереси клієнтів і самих психологів, підтримують високий професійний стандарт діяльності фахівців-практиків.

Професійна сертифікація на підтвердження професійної компетентності може бути шляхом до стимулювання професійної активності психологів Національної гвардії України, дієвим засобом забезпечення їх мотивації до професійного вдосконалення протягом усієї професійної кар'єри. Для впровадження системи сертифікації психологів сектору безпеки і оборони пропонуємо для обговорення наступні положення:

1. Добровільність сертифікації. Виключення заходів з планування сертифікації, тотального сертифікування, негативного стимулювання за відсутності у психолога сертифіката тощо.

Сертифікація психологів природно утворить стратифікацію всередині професійної спільноти: більша частка психологів буде у перші роки несертифікованою, або мати сертифікати «базового» рівня. При цьому вони за законом не будуть відрізнятися у межах своєї компетенції, будуть мати рівні професійні права з тими, хто пройшов процедуру сертифікації.

Сертифікація повинна мати позитивне стимулювання – грошове, кар'єрне.

Єдина підстава для сертифікації – заява психолога про бажання пройти цю процедуру.

2. Визначення рівнів сертифікації. Необхідно передбачити як мінімум три можливих рівні сертифікації, наприклад: психолог-практик (консультант), психолог-супервізор, психолог-тренер (навчаючий консультант).

Крім того, можлива сертифікація у межах окремих напрямків професійної діяльності психолога (наприклад, психодіагностика, реабілітація тощо) чи всередині таких напрямків (наприклад, сертифікація щодо володіння окремими психодіагностичними методиками, можливості проводити певні психологічні тренінги тощо).

3. Визначення кола об'єктів сертифікації та вимоги до них:

- перелік посад, для яких можливим є проходження сертифікації;
- вимоги до рівня освіти;
- вимоги до стажу практичної діяльності;
- інші вимоги (позавузівська освіта, години супервізії тощо).

Аналіз сертифікаційних (акредитаційних) вимог до психолога-консультанта у вітчизняних та закордонних професійних асоціаціях засвідчує, що мінімальними вимогами є:

- наявність вищої освіти в галузі психології;
- наявність післявузівської освіти в обраній галузі психологічної практики обсягом не менше 450 годин (можна зараховувати як суму короткострокового навчання і підвищення кваліфікації за умови спільної тематики);
- проходження не менше 50 годин особистої супервізії (опціонально – не менше 150 годин групової супервізії).

4. Процедура сертифікації. Необхідно врахувати, що процедура сертифікації на першому рівні повинна складатись з теоретичного іспиту та практичного заліку.

В теоретичну частину повинні увійти питання:

- методи, інструменти психологічного дослідження (індивідуального і групового), інтерпретація результатів і написання звіту;
- створення, адаптація методів і інструментів психологічного дослідження;
- теоретичні знання і їх зв'язок з практикою;
- професійні, етичні і юридичні обмеження професійної діяльності;
- нормативно-правові підстави і регламентація професійної діяльності.

Практичний залік може складатись за результатами вирішення ситуаційних завдань, розбору практичних випадків, демонстрації навичок і стратегій професійної поведінки. Це можливо робити, наприклад, в межах конкурсу «Кращий за професією», який вже кілька років проводиться в НГУ.

5. Процедура визнання. Сертифікація на другому і третьому рівнях повинна відбуватись виключно як визнання сертифікатів психологів-консультантів, психотерапевтів, супервізорів, тренерів тощо, виданих акредитованими вітчизняними і закордонними асоціаціями чи спеціалістами.

Видані сертифікати повинні бути відповідати вимогам державного (міжнародного) зразку сертифікування.

Необхідно передбачити процедуру грандпарентинга (Grandparenting), за якою можливим є сертифікація фахівців, що мають значний досвід практичної діяльності, відомі у професійному середовищі, зробили значний внесок у розвиток психологічної служби.

6. Нормативно-правове забезпечення сертифікації. На нашу думку, розробка окремого Положення «Про сертифікацію психологів» є недоцільною. Важливим є нормативне закріплення переваг, які отримують сертифіковані психологи.

7. Визначення суб'єкта сертифікації. Доцільно обрати найбільш «потужний» суб'єкт, для легітимізації цієї процедури, входження відомчих психологів у широку професійну спільноту, відкриття можливостей для навчання, підвищення кваліфікації, супервізій тощо.

Можливі два суб'єкта:

– акредитований заклад вищої освіти, який видаватиме сертифікати на підставі проходження курсів підвищення кваліфікації. Для цього необхідно розробити програму курсу підвищення кваліфікації, залучити до викладання авторитетних фахівців-практиків, які увійдуть до складу екзаменаційної комісії.

Це, на нашу думку – негативний шлях, адже він не інтегрує психолога до професійної спільноти, передбачає адміністративні заходи щодо комплектування навчальних груп, тобто виключає добровільність участі психолога.

– громадська професійна асоціація, в якій функціонує сертифікаційна комісія. Зрозуміло, що створення асоціації тільки на базі окремої структури (Нацполіція, НГУ, МО тощо) – неможливо, доцільно розглянути питання про створення спілки психологів силових структур, яка на умовах асоційованого членства може увійти до структури всеукраїнського рівня, наприклад Національної психологічної асоціації України. В такому випадку, питання про проведення сертифікаційних іспитів може бути вирішено за допомогою асоціації.

Слід зазначити, що мова на цьому етапі не йде про входження до психотерапевтичних асоціацій (наприклад Української спілки психотерапевтів), хоча членство психологів у них повинно урахуватися як автоматична підстава для визнання (сертифікації) щонайменше на другому рівні.

Доцільним є не відмова від першого варіанту і безпелаяційне прийняття другого варіанту сертифікації, а їх більш сучасне поєднання. Безперечно, відомчі психологи мають займати місце у спільноті психологів країни і проходити навчання (сертифікацію) у авторитетних асоціаціях психологів, проте негативним також є лобювання інтересів цих асоціацій у входженні осіб, які потребують навчання за гроші.

Більш прийнятним є щорічне проведення серед асоціацій психологів, які здійснюють навчання, тендерів на навчання відомчих

психологів. Відповідні психологічні служби (разом з кафедрами, НДЦ) мають визначити наскільки запропоновані ними програми навчання відповідають потребам психологічної служби, наскільки ці асоціації здатні реально організувати і проводити навчання протягом 450–500 годин, необхідних для сертифікації 2–3 рівня, здатність здійснити сертифікацію відповідну законодавству (а краще сертифікацію міжнародного зразку) тощо. Таким чином визначаються асоціації психологів (та програми), які перемогли в тендері (одна чи декілька). З ними заключається договір про надання освітніх послуг (трьохсторонній: асоціація, міністерство, психолог, який проходить навчання).

На навчання за цими програмами виділяються стипендії у розмірі повного курсу навчання, необхідну кількість потрібно розрахувати, – їх виділяє міністерство чи залучаються кошти спонсорів, які мають бажання сплатити навчання психологів (шляхетна мета, яка дозволяє приймати допомогу і від закордонних благодійних організацій) В свою чергу на отримання стипендій відомчі психологи (в тому числі і курсанти-старшокурсники) можуть подавати заявки на навчання за програмами, які виграли у тендері. За заявками та рейтингом (тобто психолог має бажати вчитися і бути спроможним за своїм рівнем підготовки вчитися за цими програмами) визначаються кандидати, які отримують стипендії на навчання.

В результаті:

– міністерства отримують сертифікованих фахівців, які мають знання актуальні для психологічної служби (і, відповідно, не дарма отримують згадані у проєкті грошові виплати та переваги у кар'єрному зростанні). Крім того, цільове використання коштів на навчання психологів можливе буде цікаве благодійним міжнародним організаціям;

– психологи отримують знання, сертифікати, та за наявності трьохстороннього договору право на оформлення відряджень на проходження навчання (яке сумарно займає декілька місяців – 450–500 годин, можливо розділених на декілька років) та стипендії на його оплату. Крім того, вони мають право обирати програми із переліку тих, що виграли у тендері;

– асоціації психологів отримують оплату своїх послуг (і вони зацікавлені запропонувати програми, які є «вигідними» для відомств в цілому і окремих фахівців, які вибирають навчання за їх програмами; зацікавлені отримати якомога більше стипендіатів), при цьому вони нічого не змінюють у своїх планах, так як психологи навчаються на загальних підставах, в загальних групах, за запропонованим ними планом, але за стипендію.

Отримано 05.03.2019

